

ПРОФЕСІЙНЕ НАВЧАННЯ НА ВИРОБНИЦТВІ

Андрій Селецький,
кандидат історичних наук,
завідувач лабораторії професійного навчання на виробництві,
Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, Київ

«Труд рабочего, хлеб крестьян – на этих двух осях
катится время на всех скоростях, и вертится жизнь вся»
В. Маяковский

Система професійно-технічної освіти, яка дісталася у спадок незалежній Українській державі, відповідала економічному, політичному і соціальному устрою колишнього СРСР і за законами інерції проіснувала майже в незмінному вигляді до середини 90-х рр. минулого століття. Будучи невід'ємним та ще й ідеологічно завантаженим фрагментом архаїчної надбудови радянського суспільства, вона уособлювала в собі всі глибинні патології планової економіки та суттєві аберації вітчизняної педагогічної науки. Депресивний та невизначений стан національної профтехосвіти співпав у часі з світовим проривом цієї галузі у розвинених країнах та покладанням на неї завдань, від вирішення яких сьогодні залежатиме не тільки прогрес будь-якого суспільства, а і самий факт його існування. Світові правлячі еліти, усвідомивши безперечну залежність між характером і темпами соціально-економічного поступу та ефективним функціонуванням сфери відтворення трудового потенціалу, справу якісної та випереджувальної підготовки кваліфікованих робітників звели у ранг державної політики своїх країн.

Не продукуючи якісних змін, система ПТО нашої держави за умов нового планетарного устрою та інноваційного типу прогресу втрачає на старті, відкидаючи українське суспільство в ар'єргард світової цивілізації. Іде поступове знищення залишків громіздких та економічно збанкрутілих організаційно-педагогічних форм профтехосвіти минулого, державна служба зайнятості

намагається монополізувати не тільки перепідготовку незайнятого населення, але й зазіхає на підготовку виробничого персоналу, яка традиційно знаходилася в лоні системи ПТО, матеріальна база регіональної інфраструктури навчальних закладів, які здійснювали освіту і навчання кваліфікованих робітників, поступово переходить до рук комерсантів.

У 1991 р. до складу професійно-технічної освіти України входило 1,3 тис. професійно-технічних навчальних закладів, де реально здобували освіту майже 660 тис. випускників загальноосвітніх навчальних закладів, більш, як за 800 робітничими професіями. Навчальний процес здійснювали 60 тис. педагогічних працівників. При цьому ПТНЗ та навчальні підрозділи підприємств провадили як первинну професійну підготовку молоді, так і підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації зайнятого населення. Водночас існувала розгалужена мережа навчально-курсівих комбінатів, що забезпечувала професійно-технічне навчання робітників, а також система професійного навчання кваліфікованих робітників на виробництві [1, с. 19].

Сьогодні до української системи професійно-технічної освіти входить 927 навчальних закладів різних типів, а саме 505 професійних ліцеїв, 217 професійно-технічних училищ, 173 вищих професійних училища, 32 центри професійно-технічної освіти. За свідченнями науковців ПТО, позитивної динаміки щодо кількості ПТНЗ не спостерігається з 1992 р. У 2007-2008 навчальному році контингент учнів ПТНЗ складав 448,2 тис. осіб, а навчальний процес забезпечувало приблизно 50 тис. педагогічних працівників. Підготовка робітничих кадрів здійснювалася за 530 професіями. У державних професійно-технічних навчальних закладах випуск становив 267,9 тис. кваліфікованих робітників. Із загальної кількості випускників працевлаштовані 254,6 тис. осіб, в тому числі 228,6 тис. осіб за отриманою професією [2, с. 4].

Майже відсутнім є державне замовлення, не спрацьовують механізми соціального партнерства, а фінансування ПТО дорівнює 20-25 % від реальних потреб галузі. За прогнозами дослідників, за умови збереження сучасних

тенденцій, у 2015 р. потреба промисловості у кваліфікованій робочій силі у більшості регіонів України задовольнятиметься на 30 - 37 %. Важливою й досі не вирішеною проблемою залишається неузгодженість змісту підготовки у навчальних закладах з вимогами виробництва.

За цих та багатьох інших причин особливого значення набуває сьогодні одна з складових неперервної освіти, а також дієвий елемент системи ПТО – професійне навчання кваліфікованих робітників на виробництві, як найбільш повний, структурований, динамічний і мобільний вид взаємодії науки, освіти і виробництва.

Професійне навчання на виробництві сьогодні потрібно розглядати як міждисциплінарну багаторівневу педагогічну систему, ефективне функціонування якої повинно забезпечувати синтезоване вирішення державно-політичних, господарсько-економічних, освітньо-педагогічних, соціальних та індивідуально-особистісних запитів людини і суспільства. Багатовекторність та поліаспектність цього завдання полягає у наступному.

З точки зору розвитку національних інтересів України як суверенної держави ефективна система професійного навчання на виробництві забезпечує: підвищення якості трудового потенціалу; прогресивну динаміку ВВП; конкурентоспроможність продукції за допомогою підвищення її якісних показників; відтворення кваліфікованих виробників та забезпечення ними економіки країни; створення умов для реалізації інтеграційних прагнень до світового економічного співтовариства; набуття Україною позитивного іміджу в світі.

З огляду на господарсько-економічні запити суб'єктів господарювання прогресивна система професійної підготовки кваліфікованих робітників на виробництві є дієвим засобом: підвищення продуктивності праці; економічного зростання виробництва, підвищення його ефективності та покращення економічних показників господарської діяльності; досягнення стабільної динаміки цього процесу; оптимізації витрат на професійне навчання виробничого

персоналу; забезпечення відповідності рівня і якості кваліфікації та компетентностей робітників вимогам роботодавців; підвищення професійної якості працівників; урахування специфіки певного виробництва аж до забезпечення ексклюзивної підготовки в межах конкретного підприємства; підвищення якості та конкурентоспроможності продукції і послуг; зниження рівня виробничого травматизму та зростання загальної культури виробництва; формування енергоефективного та ресурсозберігаючого мислення безпосередніх виробників.

Зважаючи на завдання модернізації освітньо-педагогічного середовища професійне навчання на виробництві слугує: збагаченню змісту і форм організації освіти і навчання; упровадженню інноваційних педагогічних технологій; створенню гнучких освітніх структур і педагогічних систем професійної підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації; розширенню професійного профілю, оволодінню новими або суміжними професіями; адаптації до умов високотехнологічного виробництва та інноваційних форм організації праці; оптимізації термінів навчання. Крім цього професійна підготовка на виробництві має безперервний характер і здійснюється систематично впродовж всієї трудової діяльності робітника.

Соціальна складова професійної підготовки в умовах виробництва спрямовується на реалізацію активної політики зайнятості населення, виконує функцію профілактики масового безробіття. Вона сприяє підвищенню конкурентоспроможності та соціального захисту робітників на ринку праці.

Професійне навчання на виробництві якнайкраще враховує особисті інтереси працівників та сприяє розвитку їх особистісних якостей. Воно є одним із важелів збільшення доходів працюючих за рахунок підвищення продуктивності праці і якості продукції; створює умови для використання праці відповідно до набутих кваліфікацій і компетентностей, професійних знань, умінь та навичок; сприяє формуванню високого професіоналізму, професійної мобільності, вмінню працювати в нових економічних умовах; зміцнює конкурентоспроможні

можливості найманих працівників у змаганні за робочі місця з високою заробітною платою, підвищеними соціальними пільгами, перспективою просування по службі; допомагає набуттю більш високого соціального статусу і формуванню активної життєвої позиції особистості.

За цих умов для колективу науковців лабораторії професійного навчання на виробництві ІПТО НАПН України особливого значення набуває здійснення затверджених Загальними зборами НАПН України основних напрямів досліджень з педагогічних наук, спрямованих на обґрунтування концептуальних та педагогічних засад, змісту, форм організації професійного навчання на виробництві, виявлення його педагогічних умов, упровадження інноваційних, зокрема, гнучких та модульних технологій підготовки і підвищення кваліфікації кваліфікованих робітників на виробництві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кремень В. Проблеми професійної підготовки сучасного виробничого персоналу в педагогічній науці / В.Г. Кремень // П'яті міжнародні наукові читання, присвячені пам'яті академіка Сергія Яковича Батишева: матеріали V міжнарод. наук. конф.: у 2-х т. – Т. 1: Методологічні питання неперервної професійної освіти в умовах інформаційного суспільства / за ред. Н.Г. Ничкало та ін. – Миколаїв: МНУ ім. В.О. Сухомлинського, 2011, С. 12-35.
2. Прогностичні аспекти проектування діяльності професійно-технічного навчального закладу: Методичний посібник / За ред. Д.О. Закатнова. – Дніпропетровськ: Друкарня Дніпропетровського центру професійно-технічної освіти з поліграфії та інформаційних технологій, 2010. – 202 с.